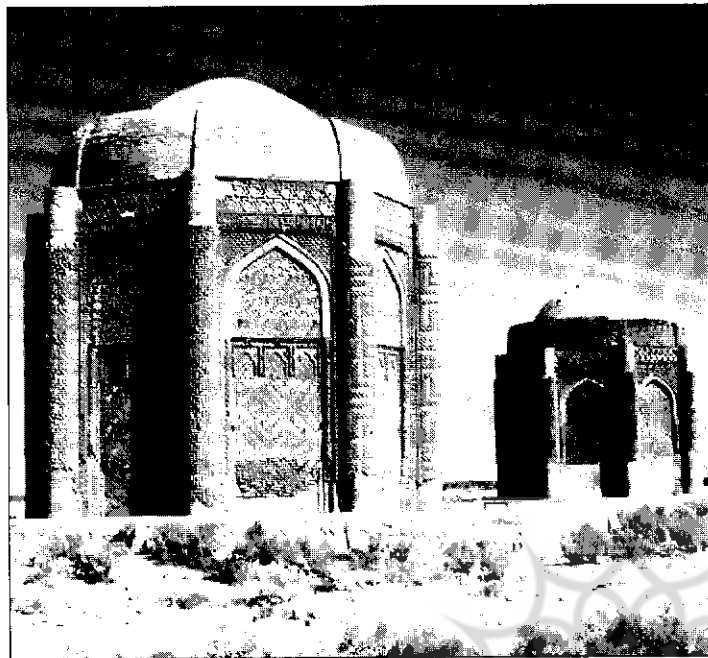


مجموعه مقالات روابط فرهنگی و تاریخی ایران و ترکیه

• مجتبی خلیفه



برجهای دوکانه خرقان. دوره سلجوقی

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و بنیاد تاریخ ترکیه در نظر دارند در قالب موافقت نامه فی مابین، سطح همکاری‌های فرهنگی دو کشور را ارتقاء دهند. بدین منظور سالانه یک کنفرانس در زمینه روابط فرهنگی در یکی از دو کشور برگزار و دوشماره مجموعه مقالات توسط طرفین منتشر می‌شود. اولین کنفرانس در بهمن ماه ۱۳۸۰ با همکاری دانشگاه شهید بهشتی در تهران برگزار شد و اساتید ایرانی و ترک در آن به ایراد سخنرانی و ارائه مقاله پرداختند. حاصل این سمینار در اولین شماره مجموعه مقالات روابط فرهنگی ایران و ترکیه (مجموعه حاضر) منتشر شده است.

هم چنانکه در مقدمه این مجموعه ذکر شده، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و بنیاد تاریخ ترک معتقدند که بازشناسی فرهنگ، تمدن و کیان فرهنگی مردمان دو کشور به رشد و ارتقاء روابط فرهنگی منجر خواهد شد و ارتقاء روابط فرهنگی، صلح و ثبات را در منطقه فراهم خواهد ساخت.

کتاب حاوی مقدمه، سخنرانی افتتاحیه رؤسای سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و بنیاد تاریخ ترک و دوازده مقاله مجزا است. متن کتاب به دو قسمت فارسی و ترکی تقسیم شده که البته محتوای هر دو قسمت یکی است.

حجة الاسلام عراقی، رئیس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، در سخنرانی افتتاحیه اذعان می‌دارد که «تعاطی، تعامل، به هم پیوستگی و پیوند فرهنگی ایران و ترکیه تا اندازه‌ای عمیق و وسیع بود که حتی تنش‌ها و چالش‌های سیاسی و مذهبی، که درمقاطع کوتاهی از تاریخ رخ داد، هرگز نتوانست آن پیوندها را دچار ازهم گسستگی نماید.» (ص ۴) دکتر یوسف خلج اوغلو، رئیس بنیاد تاریخ ترک هم این‌همایش را آغاز آینده‌ای روشن دانسته است. به عقیده او ایران صاحب تمدن مهمی



- مجموعه مقالات روابط فرهنگی و تاریخی ایران و ترکیه
- تهیه کنندگان: سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و بنیاد تاریخ ترکیه
- ناشر: سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و بنیاد تاریخ ترکیه، ۱۳۸۱، ۱۸۴ ص (متن فارسی) + ۲۱۶ ص (متن ترکی)
- شابک: ۹۶۴-۹۴۴۹۱-۰-۸

دکتر اسماعیل آکا
در مقاله خود، پس از
ذکر مقدمه‌ای کوتاه در
باب حاکمیت یافتن
مغولان در ایران، منابع
ترکی نگارش یافته در
قلمرو عثمانی طی قرون
۸ تا ۱۰ میلادی و نیز
تحقیقات انجام شده
توسط محققان ترک را
در این زمینه بررسی
نموده است

به نام «تمدن ساسانی» است که همانند تمدن‌های چین، هند، آناتولی و روم در قلمرو وسیعی از دریای چین تا اقیانوس اطلس گسترده بود. بنابراین بازرگاری و تدوین تاریخ مشترک ایران و آناتولی (گذرگاه مشرق و مغرب) را ضروری می‌داند. (ص ۸)

در ادامه در فصول دوازده گانه کتاب، منابع تاریخ مشترک دو کشور مطالعه و بررسی شده است. از این بین شش مقاله حاصل تتبع پژوهشگران ایرانی و شش مقاله نتیجه پژوهش محققین ترک است. به دلیل اهمیت فراوان این مجموعه (چون پژوهشگر تاریخ ربا انبوهی از منابع و مأخذ - بسیاری از آنها در ایران ناشناخته است - آشنا می‌سازد)، در ذیل به اختصار، محتوا و ویژگی‌های اصلی هر مقاله برشمرده می‌شود:

۱- معرفی منابع مهم ایران در عهد سلجوقی / دکتر وهاب ولی
 به اعتقاد دکتر ولی، با وجود اینکه دوره سلجوقیان از بسیاری جهات چون هنر، ادبیات و دیوانسالاری با پیشرفت چشم‌گیری همراه بود، اما تاریخ نگاری در این دوره رونق چندانی نداشت؛ تا حدی که طبق گفته کلود کاهن «شگفت آور است که سلجوقیان بزرگ در خلال سردمداری خود مورخی نداشته‌اند.» (ص ۱۱)

نویسنده در این مقاله به اختصار منابع اصلی تاریخ سلجوقیان به زبان فارسی و عربی را معرفی نموده است:

زبدة النصره و نخبة العصر، ترجمه بنداری؛ زبدة التواریخ نوشته حسینی؛ سلجوق نامه نیشابوری؛ راحة الصدور راوندی و عتبة الکتبه تألیف منتخب الدین جوینی کتاب‌های بررسی شده هستند که همگی آنها در ایران به چاپ رسیده‌اند. با وجود اینکه نویسنده محترم مقاله عنوان «منابع مهم» را برای انتخاب و معرفی کتاب‌های فوق برگزیده‌اند، اما برخی منابع مهم دوره سلجوقی از چشم ایشان پنهان مانده است که از آن جمله می‌توان به سلجوقیان و غز در کرمان نوشته محمد ابراهیم و العراضة فی الحکایة السلجوقیه اشاره نمود.

۲. منابع و تحقیقات تاریخی دوره سلجوقیان / دکتر اردوغان مرچیل
 دکتر مرچیل در این مقاله، منابع دوره سلجوقی را که در قلمرو عثمانی تدوین شده (یا به سلاطین سلجوقی تقدیم شده‌اند) به همراه تحقیقات جدیدی که در ترکیه راجع به سلجوقیان انجام شده، معرفی نموده است. در بین منابع تاریخی به کتاب‌هایی چون راحة الصدور؛ الاوامر العالیة فی الامور العالیة نوشته ابن بی‌بی؛ انیس القلوب؛ مسامرة الاخبار آقسرایلی؛ تاریخ آل سلجوق در آناتولی مجهول المؤلف و الولد الشفیق نوشته قاضی احمد نیکی‌دی (قرن ۸ هـ) اشاره شده است.

مهمترین ویژگی این مقاله، پرداختن دکتر مرچیل به آثار غیرمسلمانان مقیم آناتولی به عنوان منابع تاریخ سلجوقیان است. کتاب‌های مختصر تاریخ الدول نوشته ابن العبري؛ وقایع نامه تألیف

میخائیل سریانی^۱ (قرن ۱۲ م)؛ وقایع نامه ماتئوس ارمنی (اواخر قرن ۱۱ و اوایل ۱۲ م)؛ کتاب تاریخ اثر آرسیداکس ارمنی و کتاب جدول گاه شماری نوشته ساموئل (قرن ۱۲ م) در این قسمت معرفی شده‌اند که به جز کتاب ابن العبري، بقیه کتاب‌ها در ایران چندان شناخته شده نیستند، در صورتی که اغلب این آثار در ترکیه ترجمه و چاپ شده‌اند.

به عقیده مؤلف مقاله، اطلاعات مربوط به سلجوقیان بزرگ در منابع بی‌زانس اغلب با فتح آناتولی مرتبط است و این آثار از منابع اصلی در بررسی دوره سلجوقیان آناتولی محسوب می‌شود. مرجیل منابع بی‌زانی مربوط به تاریخ سلجوقیان را که به زبان ترکی ترجمه شده‌اند نیز معرفی نموده است: گرونوگرافیا^۲ نوشته میخائیل یسلوس^۳، کتاب الکسیاس^۴ تألیف آنا کومنی^۵؛ کتاب تاریخ نوشته کنیاموس و در نهایت کتاب تاریخ اثر نیکتاس خونیا^۶ (که همگی به حوادث قرون ۱۰ تا ۱۲ میلادی می‌پردازند) در این زمینه معرفی شده‌اند.

در پایان مقاله نیز به سلجوق نامه‌های ترکی و تحقیقات انجام شده توسط پژوهشگران ترک راجع به تاریخ سلجوقیان اشاره شده است. آثار پروفیسور یینانج، عثمان توران، ابراهیم قفس اوغلی، فاروق سومر و بسیاری دیگر در این قسمت معرفی شده‌اند. با مطالعه فهرست طولانی این مطالعات و گستردگی حوزه این تحقیقات که تمام جنبه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی عصر سلجوقی را پوشش می‌دهد، توجه عمیق و جدی انجمن تاریخ ترکیه به مبحث سلجوقی پژوهی آشکار می‌گردد و در مقابل متأسفانه ضعف مطالعات سلجوقی در کشور ما نیز بیش از پیش نمایان می‌شود.

۳- معرفی چند منبع مهم عهد ایلخانان مغول / دکتر محمد تقی امامی خوئی

در این مقاله به تصریح دکتر امامی «تنها به مواردی از نوشته‌های تاریخی و دگرگون‌نهایی این علم در دوران مغول اشاره و از پرداختن به نوشته‌ها و اسناد این دوره در ریاضیات، نجوم، فقه، کلام، عرفان، پزشکی و کشاورزی خودداری شده است.» (ص ۵۰) حتی در قلمرو تاریخ هم تنها به برخی از مهمترین منابع تاریخی مانند جوامع التواریخ، تاریخ جهانگشا، تاریخ و صاف و تاریخ گزیده اشاره شده است.

با وجود اینکه نویسنده مقاله اشاراتی چند به منطقه آناتولی نموده، اما در بررسی منابع تاریخی، به کیفیت و میزان توجه مورخان آن عصر به تاریخ منطقه آناتولی نپرداخته و تنها محتویات کلی منابع را مد نظر قرار داده است. در این مقاله به منابع نگارش یافته در آناتولی عصر مغول نیز اشاره نشده است.

۴- منابع ترکی مربوط به دوران مغولان و تیموریان / دکتر اسماعیل آکا

دکتر آکا پس از ذکر مقدمه‌ای کوتاه در باب حاکمیت یافتن مغولان در ایران، منابع ترکی نگارش یافته در قلمرو عثمانی طی قرون ۸ تا ۱۰

میلادی و نیز تحقیقات انجام شده توسط محققان ترک را در این زمینه بررسی نموده است.

آثار محققان برجسته ترک چون زکی ولیدی توغان (تاریخ عمومی ترک)، عثمان توران (ترکیه در دوران سلجوقیان) فاروق سومر (مغولان در آناتولی)، آیدین سایی (صدخانه غازان خان) و بخت کایماز (پروانه معین‌الدین سلیمان) از جمله این آثار معرفی شده است. به عقیده دکتر آکا، «درباره اوایل حکومت عثمانی، که بعد از سقوط مغولان بر سر کار آمدند، اطلاعات منظم و دقیقی وجود ندارد. دلیل این ضعف اطلاعات، فقدان مدارک کافی است. درباره اوضاع در قرن ۱۴ میلادی هیچ منبعی وجود ندارد. از آن دوران تاکنون، تنها اثر تاریخی مدون مربوط به قرن ۱۴ میلادی، بخشی از *منتهی اسکندرنامه احمدی*، با عنوان *تواریخ مدرک آل عثمان است*» (ص ۵۸).

نویسنده سپس به منابعی چون *تقویم‌های حکومت اداری*، *بهبخت التواریخ اثر شکرالله*، *دستور نامه انوری*، *تاریخ کارامانی* نوشته محمد پاشا، *غزوات سلطان مراد*، *تاریخ ابوالفتح نوشته تورسون بیگ*، *تواریخ آل عثمان اثر پاشا زاده*، *تاریخ اروج بیگ* و غیره (همگی متعلق به قرن ۱۵م) اشاره کرده است. به گفته آکا، در همه کتاب‌های تاریخی فوق موضوع *حمله تیمور به پایزید* و *جنگ آنکارا* (آنقره) از اهمیت بیشتری برخوردار است. (ص ۵۹-۵۸)

نویسنده قسمت پایانی مقاله را نیز به منابع مربوط به دوره تیموریان اختصاص داده است. منشآت تیموری موجود در کتاب *منشآت فریدون بیگ* و کتابی دیگر به نام *مجموعه مکاتیب* و بررسی آثار دوره تیموری چون: *تاریخ خانی*، *تزوکات*، *ظفرنامه* و... مطالب این قسمت را تشکیل می‌دهند که با معرفی مجموعه پژوهش‌های اسماعیل آکا و دیگر نویسندگان ترک درباره عصر تیموری خاتمه می‌یابد.

۵. معرفی برخی از منابع عمده عصر تیموری / دکتر عبدالحسین نوایی

در این مقاله، برخی از منابع مهم دوره تیموری بررسی شده است. دکتر نوایی تاریخ نگاری این عصر را شایسته اهمیت و دارای اعتبار فراوان می‌داند زیرا از یک سو در روزگار تیموریان نگارش تاریخ از انحصار مقامات عالی‌ه خارج شد و فرهیختگان و ادیبان این بار امانت را به دوش کشیدند؛ بدین ترتیب مطالب تاریخی تا اندازه‌ای از آن صورت درستی دولتی به درآمد و مردانی دست به قلم بردند که خود از طبقات عادی مردم بودند و جامعه خویش را به‌ترمی‌شناختند و روشن‌تر می‌دیدند. از سوی دیگر، اغلب سلاطین تیموری، چه خود و چه فرزندان و نوادگانشان، اهل شعر، هنر، ادب و فرهنگ بودند. عوامل فوق با وجود وزرائی چون امیر علیشیر نوایی در توسعه تاریخ نگاری دوره تیموری تأثیر به‌سزایی داشت. (صص ۶۸-۶۶)

دکتر نوایی در خلال بررسی منابع عهد تیموری، روابط دولت‌های عثمانی و تیموری را بر اساس اسناد موجود (که خود سهمی اساسی در

گردآوری و تدوین آنها بر عهده داشته است) بررسی نموده است. در کل، آثار میرخواند، خواندمیر، شرف‌الدین علی‌یزدی و پاره‌ای از منشآت این عهد مورد مذاقه قرار گرفته است.

۶. اخبار عثمانی در منابع ایرانی سده دهم هجری / دکتر عطاءالله حسینی

به نوشته دکتر حسینی، هدف از این مقاله تحلیل توصیفی گزارش‌های مربوط به عثمانی در منابع ایرانی سده دهم هجری است. برای وصول به این هدف هشت منبع اساسی انتخاب شده است که از دوره شاه اسماعیل اول تا عصر شاه اسماعیل دوم را پوشش می‌دهد. سؤال اساسی نویسنده این است که چه نوع گزارش‌هایی در منابع ایرانی این دوره درباره عثمانی وجود دارد؟ (ص ۸)

منابع مورد بررسی عبارتند از: *تاریخ حبیب‌السیر خواندمیر*، *لب التواریخ قزوینی*، *ایران در روزگار شاه اسماعیل و شاه تهماسب صفوی* اثر امیر محمود بن خواند میر، *تاریخ جهان آرا* نوشته قاضی احمد غفاری قزوینی، *تکملة الاخبار عبدی بیگ شیرازی*، *تذکره شاه تهماسب*، *جواهر الاخبار اثر بوداق منشی قزوینی* و در نهایت *احسن التواریخ* نوشته حسن روملو.

نویسنده گزارش‌های مأخوذ از منابع فوق درباره عثمانی را به‌گونه‌ای فهرست وار قید نموده است. به گفته او، بیشتر اخبار درباره عثمانی در کتاب *احسن التواریخ* (۱۰۶ خبر) و کمترین آن در *حبیب‌السیر* (۱۰ خبر) است.

۷. روابط عثمانی - صفوی در منابع عثمانی و تاریخ نگاری معاصر ترک / دکتر احمد یاشار اوجاق

دکتر احمد یاشار اوجاق، پژوهشگر ترک، در این مقاله تاریخ روابط عثمانی - صفوی را در دو بخش بررسی نموده است. در بخش نخست به بررسی منابع عثمانی در دوره مورد بحث پرداخته است که این منابع را به چهار دسته تقسیم می‌نماید:

الف) منابع آرشیوی (شامل دفاتر احکام و دفاتر مهمه).

ب) مجموعه منشآت.

ج) سالتیک نامه‌ها.

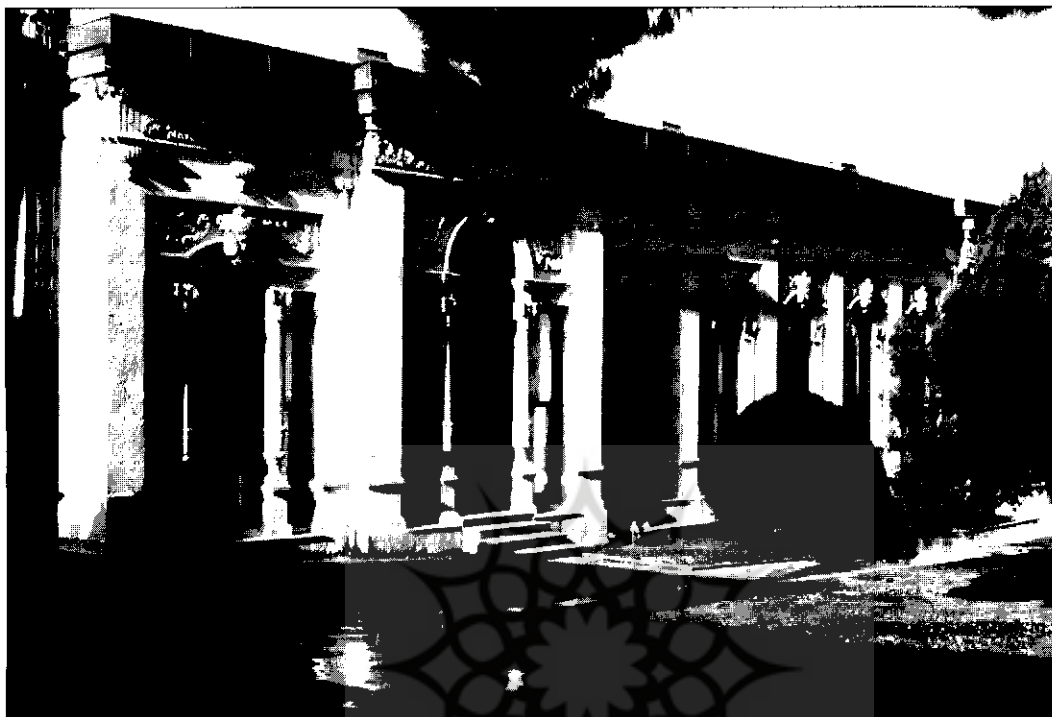
د) وقایع نامه‌ها (در قرن ۱۶ و ۱۷ میلادی).

در بخش دوم مقاله، نویسنده روابط عثمانی - صفوی را در بررسی‌های تاریخی جدید ترک معرفی نموده است. به عقیده او، روابط عثمانی - صفوی و جنگ‌های این دو دولت از جمله موضوعاتی است که تاریخ نگاری جدید درباره آن سهل‌انگاری کرده و بررسی کافی در این زمینه انجام نداده است، اما مورخین غربی بیش از همکاران ترک خود بدین مسئله توجه کرده‌اند. (ص ۱۲۰)

دکتر احمد یاشار به عنوان نتیجه ذکر می‌کند که تقریباً همه منابع عثمانی مربوط به دوره مورد بحث، روابط و مجادله عثمانی - صفوی را نه

دکتر اردوغان مرچیل در مقاله خود، منابع دوره سلجوقی را که در قلمرو عثمانی تدوین شده - یا به سلاطین سلجوقی تقدیم شده‌اند - به همراه تحقیقات جدیدی که در ترکیه راجع به سلجوقیان صورت گرفته، معرفی نموده است

ترکیه، موزه تویقایی



مهمترین ویژگی
مقاله دکتر اردوغان
مرچیل، پرداختن به آثار
غیر مسلمانان مقیم
آناتولی به عنوان منابع
تاریخ سلجوقیان است

۹. افشاریان در منابع ترک / دکتر ایلخان شاهین

در این مقاله دکتر ایلخان شاهین، میزان توجه به دوره افشاریه را در تحقیقات پژوهشگران ترک به آثار ترجمه شده به ترکی بررسی نموده است. به بیان او، نخستین تحقیق کلی و جدی درباره افشاریان توسط محمد قواد کوپرلی انجام شده است. پس از او، پژوهش فاروق سومر در مورد افشارها جنبه تکمیلی بر تحقیق کوپرلی دارد. سومر با استفاده از منابع موجود در آرشیو عثمانی متعلق به قرن ۱۶ میلادی، به توزیع جغرافیایی افشارها در آناتولی و سوریه توجه کرده و به تعیین جمعیت و اسامی جماعت‌ها و طوایف آنها پرداخته است. (صص ۴۳-۱۴۲)

به گفته دکتر شاهین، نام ایران در مکاتبات رسمی عثمانی گاهی به صورت «دولت نادریه» نوشته شده است. (ص ۱۴۵) نویسنده در پایان اشاره می‌کند که در وقایع نامه‌ها و آرشیوهای عثمانی، مدارک و اسناد مهمی در مورد افشاریان و شخص نادر وجود دارد، اما برای دست یابی به این اسناد و مدارک لازم است آرشیو عثمانی طی یک طرح دراز مدت بررسی شود. (ص ۱۴۷)

۱۰. منبع‌شناسی تاریخ مناسبات ایران و عثمانی در اوایل دوره

قاجاریه / دکتر غلامحسین زرگری نژاد

نویسنده در این مقاله به بررسی اجمالی مآخذشناسی مناسبات ایران و عثمانی در صدر دوره قاجاریه پرداخته که این منابع به ویژه درباره جنگ‌های ایران و روسیه و عثمانی و روسیه است. مقاله در چند قسمت

به عنوان عداوت و رقابت سیاسی، بلکه به عنوان مسئله اعتقادی (اعتقاد درست و نادرست) مورد توجه قرار داده‌اند. وی معتقد است که عثمانی‌ها با این کار در پی دفاع از خود در مقابل افکار عمومی غرب و دنیای اسلام بودند تا از این طریق صفویه را محکوم سازند و از اعتقادات اهل تسنن آناتولی حمایت کنند. (ص ۱۲۳)

۸. منابع تاریخی دوره‌های افشاریه و زندیه / دکتر رضا شعبانی

در این مقاله دکتر رضا شعبانی، از جمله متخصصین با سابقه دوره‌های افشاریه و زندیه، ابتدا به ذکر مشخصات مشترک دو سلسله پرداخته، سپس منابع مهم تاریخی این دوران را که در ایران و هندوستان نگارش یافته‌اند معرفی نموده است. تاریخ جهانگشای نادری اثر میرزا مهدی خان استرآبادی، نامه عالم آرای نادری نوشته میرزا محمد کاظم مروی، تاریخ نادرشاهی تألیف محمد شفیع تهرانی و بیان الوقایع عبدالکریم گلشنی از جمله منابع معرفی شده عصر افشاریه است.

مجمع التواریخ گلستانه، تاریخ گیتی گشای زندیه، گلشن مراد، روزنامه میرزا محمد کلانتر فارسی، رستم التواریخ و فارسنامه ناصری نیز منابع معرفی شده عصر زندیه را تشکیل می‌دهند. گرایش مقاله به موضوع اصلی، یعنی توجه منابع این دوران به روابط ایران - عثمانی فوق‌العاده اندک است و بیشتر سعی شده کتاب، نویسنده، سبک نگارش و محتویات کلی آنها معرفی گردد.

تدوین شده است:

نخست «نمونه‌هایی از منابع مرتبط به حوزه قفقاز» که در این بخش به منابعی چون گلستان ارم نوشته عباس قلی آقا باکیخانف، تاریخ قزاقان و تاریخ افشار نوشته ادیب الشعرا میرزا رشید اشاره شده است.

در قسمت دوم («جنگ‌های ایران و روسیه»)، به کتابهای مهمی چون: احکام الجهاد و اسباب الرشاد تألیف میرزا بزرگ قائم مقام فراهانی، مآثر السلطانیة عبدالرزاق دنبلی، تاریخ ذوالقرنین اثر خاوری شیرازی و تاریخ جهان آرا نوشته وقایع نگار مروزی اشاره شده است.

در بخش سوم مقاله («آثار عهد محمد شاه و ناصرالدین شاه»)، کتبی چون: تاریخ قاجاریه اثر محمد ابراهیم بدایع نگار، مرآت محمودی، ناسخ التواریخ و روضة الصفا ناصر صوری معرفی شده است.

در بخش پایانی مقاله («اسناد و مدارک تاریخی») نیز به نامه‌های پراکنده قائم مقام فراهانی، اسناد موجود در مجموعه «ق» مؤسسه تاریخ معاصر ایران، اسناد مناسبات ایران و عثمانی در سازمان اسناد ملی ایران و... اشاره گردیده است. ویژگی عمده مقاله دکتر زرگری نژاد در معرفی منابع و اسناد تاریخی مربوط به مناسبات ایران و عثمانی است.

۱۱. منابع ترکی دوره قاجار / دکتر محمد ایب شیرلی

محمد ایب شیرلی در این مقاله سیاست خارجی شرقی دولت عثمانی در قرن ۱۹ م. (ایران دوره قاجار)، مناسبات این دو دولت بایکدیگر و نیز منابع ترکی حاصل از این مناسبات را در کمال اختصار بررسی نموده است. به عقیده او، محور اصلی روابط عثمانی - ایران در دوره قاجار مناقشات مذهبی (تشیع و تسنن) بوده است.

نکته مهمی که ایب شیرلی در ارتباط با روابط ایران و عثمانی به آن اشاره نموده، این است که دولت عثمانی سلسله‌های صفوی، افشار، زند و قاجار را، که تا قرن بیستم به طور متوالی روی کار آمدند، به صورت سلسله‌های جدا از هم در نظر نمی‌گرفت و آنها را به عنوان ایران یا دیار شرق در داخل یک کل می‌دید. از نظر عثمانی، تفاوت اساسی ایران و عثمانی در مقوله سلسله‌ها نبود، بلکه در تفاوت مذهب بود. او شاهد این مدعا را وقایع نامه‌های عثمانی مربوط به قرون ۱۶ تا ۱۹ م. می‌داند که در هیچ یک از آنها به خبری درباره تغییرات سلسله‌های صفوی، افشار، زند و قاجار اشاره نشده است. (ص ۱۶۶)

نویسنده در ادامه، به معرفی اسناد آرشیوی، وقایع نامه‌های عثمانی، سفارت نامه‌ها، عهد نامه‌ها و منابع پراکنده پرداخته و در کنار آن، تحقیقات جدید به زبان ترکی درباره دوره قاجار و مناسبات قاجار و عثمانی را بررسی نموده است که می‌تواند برای آشنایی پژوهشگران ایرانی با دیدگاه‌های مورخین ترکیه مفید باشد.

۱۲. ایران و ایرانیان در پژوهش‌های ترکیه / دکتر بهاء الدین یدی

یبلدی

نویسنده در این مقاله سعی کرده کتابشناسی آثار به زبان ترکی درباره

ایران و ایرانیان را تهیه نماید. این کتابشناسی حاوی ۱۰۳ کتاب، ۱۸ پایان‌نامه تحصیلی چاپ نشده، ۱۵۹ مقاله و ۵۵ کتاب و ۳۸ مقاله ترجمه شده (در مجموع ۲۸۰ عنوان) از زبان‌های مختلف است. فهرست کامل این آثار در قسمت دوم کتاب (متن ترکی مقاله) ذکر شده است. مؤلف در پایان مقاله با اشاره به دوستی زکی ولیدی توغان و میرزا محمد قزوینی، معتقد است که برقراری جو دوستی بین پژوهشگران ترک و ایرانی موجب خواهد شد که ترکیه و ایران یکدیگر را نیک بشناسند و به تحقیقات مشترک خود سرعت ببخشند. (ص ۱۸۲)

کتاب مجموعه مقالات روابط فرهنگی و تاریخی ایران و ترکیه کتابی مفید و ارزشمند در ارتباطات با منبع‌شناسی تاریخ روابط ایران و آناتولی قبل و بعد از تشکیل امپراتوری عثمانی است (تقسیم‌بندی‌ای که متأسفانه از سوی نویسندگان مقالات رعایت نشده و کاربرد ویژه ترکیه برای دوره سلجوقی، مغول و غیره گویای فضای تاریخی آن دوران نیست). نکته‌ای که از دید نویسندگان ایرانی مقالات مغول مانده، اشاره به تحقیقات ارزشمند پژوهشگران ایرانی درباره مطالعات سلجوقی، مغول و... است؛ در صورتی که نویسندگان ترک در شش مقاله ارائه شده به گونه‌ای شایسته به بیشتر پژوهشگران معروف ترک و آثار آنها اشاره نموده‌اند.

کتاب، هم در بخش فارس و هم متن ترکی با اغلاط چاپی زیادی روبروست به گونه‌ای که نام زکی ولیدی توغان به سه صورت: ولی توغان (ص ۵۷)، ولیدی توقان (ص ۶۳) و ولیدی طوغان (ص ۱۸۲) نوشته شده است. در ترجمه اسامی نویسندگان ایرانی مقالات به ترکی نیز دقت لازم مبذول نشده است. نشر چنین مجموعه مقالاتی با دو زبان، برای آشنایی پژوهشگران ایرانی با زبان ترکی، به ویژه آنها که در مورد دوره ترکان به تحقیق مشغول هستند فوق‌العاده کارگشاست.

در پایان، تلاش دست اندرکاران سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و بنیاد تاریخ ترکیه در برپایی کنفرانس‌ها و تدوین مجموعه مقالات در ارتباط با روابط فرهنگی و تاریخی ایران و ترکیه جای بسی تقدیر و تشکر دارد. به امید تداوم فعالیت‌های فرهنگی و تاریخی این سازمان‌ها.

پی‌نوشت‌ها:

- 1- Mihael.
- 2- Khronographia.
- 3- Psellos.
- 4- Aleksias.
- 5- Anna Komnene.
- 6- Niketas Khoniates.

۷. سالتیک نامه عنوان مناقب نامه بزرگی است که به دستور شاهزاده جم سلطان نوشته شده است و افکار عمومی عثمانی‌ها را درباره ایران صفوی نشان می‌دهد.